



נשיא ומייסד  
הרב שאול ישראלי זצ"ל

# חֵמְדָה יָמִימָה

## HEMDAT YAMIM

### פְּרֻשֵׁת הַשָּׁבוּעַ כִּי תֵצֵא תַשַּׁע"ח



מופק בסיוע של:  
ההסתדרות הציונית העולמית  
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

#### גם נסיכות יכולות להיות שבועות הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

פרשתנו פותחת בפסוקים ה"קשים" הבאים: "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנָו יָקוּם אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שָׁבוּ: וְרָאִיתָ בַשָּׁבִיָּה אִשָּׁתָּה יָפֵת וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לָךְ לְאִשָּׁה" (דברים כ"א י-יא).

חז"ל מגדירים תופעה זו, בדרך הבאה: "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (קידושין דף כא ע"ב). לכאורה, מדובר על מקרה יוצא דופן של התפרצות יצרים בסערת הקרב.

ננסה לתת משמעות יותר נרחבת לפרשיה זו. "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ", מלחמה מתנהלת בכמה וכמה מישורים. בימינו הרבה יותר קל להבין, מדוע יציאה למלחמה איננה מתבצעת רק בהנעת טנקים וטורי רגלים בעקבותיהם. לעיתים, להפעלת תוכנות מחשב יש השפעה התקפית, הרבה יותר משמעותית משימוש בחומרי נפץ שהומצאו בידי אלפרד נובל. גם בעבר, חלק ניכר מהמאבקים התנהלו בחדרים מפוארים, שהכילו כיבוד ושתייה ואנשים ללא רובים או חרבות, והכוונה היא למישור הדיפלומטי. למדינה אחת היתה יכולת להשתלט על מדינה אחרת באמצעות מהלך דיפלומטי, שלא כלל שפיכות דמים. סופו של המהלך המדיני כלל תמיד "חתונה". המלך החזק תמיד קיבל את בתו של המלך היותר חלש. שלטונו המדיני בא לידי ביטוי בשלטונו היום יומי על בתו של הוואסל (בן חסותו). 'וְשָׁבִיתָ שָׁבוּ' לא חייב לבא לידי ביטוי בשטח, באזיקת ידי שבויים. הוא יכול להתממש גם בלקיחת בת המלך החלש-הנכנע. התורה מזהירה בתחילת פרשתנו כי המהלך המדיני טומן בחובו סכנות רוחניות. אם אִשָּׁת יָפֵת (ה)תָּאָר לא תפשוט את שמלת שביה מעליה ולא תעזוב את דרכי אביה ואמה, סכנת הבן הסורר והמורה רובצת לפתח (כמבואר בפרשיה הבאה).

נוכח את דברינו מהפסוקים הבאים: "וַיִּנְלְדוּ לְדָוִד בְּנִים בְּחֶבְרוֹן... וְהַשְּׁלֵשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה בֵּת תַּלְמִי מֶלֶךְ גִּשׁוּר" (שמו"ב ג' ב-ג). חז"ל מכנים את מעכה – 'אשת יפת תואר' ואת אבשלום 'בן סורר ומורה': "על שנשא יפת תאר סופו מוליד בן סורר ומורה. וכן אתה מוצא בדוד לפי שנשא את מעכה בת תלמי מלך גשור יצא ממנה אבשלום בן סורר ומורה" (פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב), דברים פרשת כי תצא, דף לו ע"א). אם אשת יפת תואר היא רק כאשר היא נלקחת בשבי, בסערת הקרב, קשה מאוד להבין כיצד דוד נלחם במלך ארמי, כאשר הוא מלך חברון, רק על שבט יהודה? האם יתכן שדוד, שמלך בחברון כוואסל פלישתי (לפני עלותו לחברון, שימש דוד כ"מגיד" בצבאו של אכיש מלך גת), יצא למלחמה עצמאית בדרום רמת הגולן ויביס בשדה הקרב את תלמי מלך גשור? הרבה יותר הגיוני להסביר כי בני שבט יהודה, בני משפחת דוד בראשות חצרון בן פרץ בן יהודה, קשרו קשרי חיתון עם בני שבט מנשה, בראשות מכיר בן מנשה, שישבו בגלעד. וז"ל הכתוב: "וַאֲחֵרָא בְּאֵת הַחֶזְרוֹן אֶל בֵּית מְכִיר אָבִי גִלְעָד וְהוּא לְקָחָהּ... וַיְהִי לוֹ עֶשְׂרִים וְשְׁלוֹשׁ עֵרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד" (דבה"א ב' כא-כב). לבני שבט מנשה היו קשרים דיפלומטיים מיוחדים, עם ממלכות ארמיות בעיקר סמוך לגלעד. כך מוכח מהפסוק הבא "בְּנֵי מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר־יֵאָשֵׁר יִלְדָה פִּילְגֶשׁוּ הַצֹּרְמִיָּה יִלְדָה אֶת מְכִיר אָבִי גִלְעָד" (דבה"א פרק ז' יד). זה מה שאפשר לדוד, המלך הצעיר מחברון, לפתוח במערכה של קשירת קשרים דיפלומטיים עם מלכים קטנים בארם. כחלק מפעילות זו לקח דוד את מעכה בתו של תלמי מלך גשור כ- "אִשָּׁת יָפֵת תָּאָר". לכן, אבשלום הוא אכן "בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרָה אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבוֹנוּ", שאחריתו מרה ונמהרה.

(הרחבה של הנושא תתפרסם, בע"ה, בקרוב בספרי החדש 'צפנת שמואל')

הבה נתפלל, כי צה"ל ימשיך להיות הצבא המוסרי ביותר בעולם ולא נתקל, ח"ו, בשום פנים ואופן בבעיות של אִשָּׁת יָפֵת תָּאָר ו/או בן סוֹרֵר וּמוֹרָה.

<p>לעי"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו</p>	<p>לעי"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח</p>	<p>לעי"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לעי"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לעי"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לעי"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א</p>	<p>לעי"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לעי"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר</p>	<p>לעי"נ אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז</p>	<p>לעי"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>

לעי"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah | ארץ חמדה, ע"ר  
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080 | רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080  
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626 | טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

## הלכה פסוקה

### תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא  
חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

#### אחריות מפקח בניה לכשלים בבנייה

'ארץ חמדה גזית' עפרה / ניסן תשע"ב / תיק מס' 71082

**דיינים:** הרב אברהם גיסר, הרב חיים בלוך, הרב דביר גרינצוויג

**תקציר המקרה:** התובע שכר את הנתבע שהוא מהנדס במקצועו על מנת שיפקח על שיפוץ ביתו במהלך העבודות נפצע אחד הפועלים, שלא היה מבטוח על ידי הקבלן ותבע פיצויים בבית המשפט מהנתבע. התובע דורש מהנתבע שהוא מפקח לשפות אותו על התביעה וכמו כן לקחת אחריות כספית על ליקויים שנמצאו בעבודת הקבלן. לטענת הנתבע אין זה מתפקידו לדאוג לביטוח הפועלים, וכמו כן הוא התריע על טיב הבנייה והתובע בחר להמשיך למרות שטיב הבנייה היה ירוד, התובע מכחיש שהיה דבר כזה.

**פסק דין:** על התובע למצות את ההליכים בתביעת הנויקין מול הקבלן, ולאחר מכן בית הדין ידון בטענותיו כנגד המפקח, כמו כן המפקח מחויב בהשבת מחצית שכרו בסך 2,500 ₪.

#### נימוקים:

##### א. היסודות ההלכתיים לחיוב מפקח שהתרשל

ישנם כמה מקורות חיוב לחיוב מפקח בבנייה-

1. **חיוב מדיני שמירה** - מפקח הינו שומר שהתחייב לשמור על בנייה שתהיה בשלימות, וניתן לחייבו על פשיעה, וכמו כן גם על נזקי גרמא (לדברי החתם סופר ה', קמ). למעשה לא ברור שקיים כאן חיוב בשמירה משום שמדובר כאן על קרקעות, ואף ששיטת הרמב"ם (שכירות ב', ג) היא שיש לחייב שומר בקרקעות על פשיעה. ושולחן ערוך (סו, מ) הביא את שתי הדעות בעניין זה. והשי"ך והתומים נחלקו האם לפסוק כרמב"ם או כחולקים עליו. למרות זאת, דעת האמרי בינה' (פסח ה) שגם שומר שפטור מחיובי שמירה, חייב בדיני שמים.

2. **חיוב מטעם הסתמכות על דברי המפקח** - לפי ההלכה איש מקצוע שסומכים על דבריו ויודע זאת, וכתוצאה מהתרשלות שלו נגרם נזק, הוא חייב לשלם (שו"ע חו"מ שו, ו), אמנם לדעת הרב גדעון פרל (שערי צדק חלק ו) לא ניתן לדמות איש מקצוע כמו שולחני שטעה למפקח, משום שמפקח אינו עושה מעשה, אך נראה שלהלכה הדברים דומים, ואכן יש לדמות בין המקרים ולחייב את המפקח, זאת אך ורק במקרה שבו הוא נתן אישור מפורש לליקוי מסוים בבנייה. במקרה דנן המפקח הכחיש את טענת התובע שאישר באופן מפורש את ליקוי הבנייה.

3. **אחריות הפועל לנזקים שנגרמו ממעשהו** - ניתן לחייב מפקח בבנייה גם לאור הגמרא (ב"מ עג) שניתן לחייב אדם שהתחייב לקנות יין בזול, ופשע ולא עשה זאת, הריטב"א מסביר שם שחיוב זה הוא מדין ערב, שסמך עליו המשלח, נתיבות המשפט בכמה מקומות פסק כשיטת הריטב"א שיש לחייב במקרה כזה, גם כשמדובר על רווח שנמנע על ידי מעשה השליח. אמנם, הרשב"א הרי"ן והנימוקי יוסף ועוד ראשונים הסבירו שמדובר בגמרא אך ורק כשהתנו מראש ביניהם שהשליח יהיה חייב בתשלום אם לא יקנה. כך גם החזון איש (כב, א) הנצי"ב (משיב דבר ג, טו) והאמרי בינה (הלואה לט) חלקו על הנתיבות וסברו שאין לחייב במקרה כזה.

אמנם נראה שמחלוקת האחרונים הזו היא רק לגבי הפסדים שאינם תוצאה ישירה ממעשה השליח, אך הפסדים ישירים ממעשה הפועל, מוסכם על כולם שיחייבוהו, במקרה שהנזק נגרם בגמרא דעת החתם סופר (חו"מ קמ) לחייב, אמנם נראה מתשובת הלחם רב (קפ) שחולק על דברים אלו, ולכן לא ניתן לחייב את המפקח מדין זה.

4. **חיוב מצד המנהג** - נראה מפסיקות בית המשפט שהמנהג במדינה לחייב את המפקח על כשלים, אמנם, במקרה שלנו אותו אדם אינו עוסק בפיקוח בדרך כלל, ורק ניאות להפצרות המזמין לפקח על הפרויקט, וכפי שכתב הריב"ש (תעז) מנהג חל על אדם שאינו מהתחום אך ורק אם הוא יודע על המנהג, ולכן המנהג אינו חל עליו, כמו כן יתכן שהמנהג הוא רק כאשר היה התייחסות חוזית לנושא וכאן לא היתה כזאת.

##### ב. הסתפקות המפקח באמירה שהמצב לא תקין

לטענת המפקח הוא הזהיר על הליקוי שבבנייה, והמזמין התעלם מהליקוי, בית הדין אינו מקבל את דבריו משום שהוא היה צריך להבהיר למזמין את חומרת הליקוי, בדומה להתראה שבה צריך המותרת לדעת מהי חומרת העבירה שעליה הוא רוצה לעבור.

##### ג. האם המלצת המפקח על קבלן מהווה אחריות לעבודתו?

המפקח המליץ לפני תחילת העבודות על הקבלן שגרם לליקויים, נשאלת השאלה האם המלצה זו מטילה עליו אחריות? ההלכה (שו"ע חו"מ קכט, ב) קובעת כי במקרה שאדם אומר על משהו שיש לו כסף לפרוע הלוואה, ועל סמך זה אדם מלווה לו כסף, והסתבר בסופו של דבר שדבר זה לא היה נכון, הוא חייב לפצות את המלווה, ומפרש שם הגר"א שדין זה אינו מדיני ערבות אלא מדין נזק בגרמי. ערוך השלחן שם מסביר שדין זה נכון במקרה שבה הממליץ מיוזמתו והמליץ על חבירו שהוא יכול לפרוע הלוואה. אמנם מהדברי גאונים משמע שגם במקרה שבה הממליץ בא מיוזמתו והמליץ, רק אם המלווה אמר לו שהוא סומך על דבריו הוא חייב. אם הנתבע המפקח היה מתנה את עבודתו בכך שהמזמין יעסיק קבלן מסוים, שהסתבר שעבודתו גרועה הרי שיש לחייבו, אך במקרה שלנו הדבר מוכחש, ועל המזמין להביא ראייה שאכן זה המקרה.

**ד. מיצוי הליכים כנגד החייב העיקרי**

גם אם יש לחייב את המפקח, יש לראות בו לכל היותר ערב לליקויי הקבלן, ולכן יש לתבוע את הקבלן תחילה, לפני כן אין אפשרות לתבוע את המפקח.

**ה. הפסד שכר הפיקוח של מפקח כשיש ליקויים**

למרות שלא ניתן לחייב את המפקח על כשלים בעבודת הקבלן, הרי שיש להשיב את שכרו משום שעבודתו לא היתה כראוי, יש להשיב שכר חלקי, אמנם כחלק גדול מהחלק היחסי של הרכיב שבו התגלה ליקוי, כיון שעבודת המפקח היא לוודא שאין ליקוי בכל העבודה, לכן יש לחייב את המפקח להשיב חצי משכרו.

**ו. חיוב מטעם אחר ממה שנתבע**

התובע תבע נזקים שנגרמו מעבודה רשלנית של המפקח, בית הדין הגיע למסקנה כי יש לחייב את המפקח להשיב את שכרו, אך זו סיבה אחרת ממה שתבע התובע, לדעת רמ"א (חו"מ יז, יב) אין אפשרות לפסוק יותר ממה שתבע התובע, אמנם נראה שבמקרה זה ניתן לחייב, משום שהטעם הוא משום שהתובע מחל, וכאן נראה שהתובע לא מחל. כמו כן התשלום אינו יותר מהתביעה אלא מטעם אחר מזה שנתבקש על ידי התובע.

**למעבר לפסק הדין המלא**

<p>לע"נ <b>מרים ריגלר ע"ה</b> רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלבי"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לע"נ <b>רבי יעקב ז"ל</b> בן <b>אברהם ועיישה וחנה</b> בת <b>יעיש ושמחה</b> סבג לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>	<p>לע"נ <b>חיים משה בן</b> <b>קוקה יהודית</b> כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ <b>סוזי בת עליזה</b> כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
--	--	---	--

**חֶמְדַּת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָּה הַתְּלֻמוּדִית**

**הפרשה באנציקלופדיה התלמודית**

**גירושין**

מבוסס על הערך: גרושין, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך ו

"כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרֹת דְּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָת וְנָתַן בְּיָדָהּ וּשְׁלָחָהּ מִבֵּיתוֹ" (כד, א)

מה נחשב עילה מוצדקת לגירושין?

באיזה מקרים ניתן לכופ את הבעל לתת גט?

**גרושין של רשות.** נחלקו תנאים מאיזו סיבה מותר לאדם לגרש את אשתו: בית שמאי ואומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר כאן: וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרֹת דְּבָר, ובית הלל ואומרים אפילו הקדיחה תבשילו (משנה גיטין ז א), שהם מפרשים עֲרֹת דְּבָר - או ערוה, או דבר אחר (גמרא שם). הקדיחה תבשילו שאמרו בית הלל הוא משל, והכוונה שאינה משתדלת בצרכי הבית להושיבו על אופניהם, והענין באופן כללי הוא שמסרבת לו ואינה מתנהגת כרצונו (מאירי שם), ופשעה כנגדו (טור אבן העזר קיט). ורבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה ממנה יכול לגרשה, שנאמר כאן: וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (משנה שם), ומפרש כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרֹת דְּבָר בְּמוֹבֵן "או", היינו או שלא מצא חן בעיניו, או שמצא בה ערות דבר (גמ' שם). ופסקו הרמב"ם (בפירוש המשניות שם ובגרושין פ"י הכ"א, כפי שפירש הבית יוסף סי' קיט בדעתו) והשולחן ערוך (שם ג) כבית הלל.

אפילו בזיווג ראשון סוברים בית הלל שמגרש אפילו בלא דבר ערוה, אלא שפשעה כנגדו בלבד, אלא שבזיווג ראשון אין ראוי לו למהר לגרשה (רמב"ם שם וטושי"ע שם), שכל המגרש את אשתו הראשונה אפילו המזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר: וְזֹאת שְׁנִית תַּעֲשׂוּ כְּסוּת דְּמִעָה אֶת מִזְבַּח ה' וגו', וְאִמְרַתֶּם עַל מָה עָל כִּי ה' הֵעִיד בְּיָדְךָ וּבִין אִשְׁתְּךָ נִעְרִיךָ אֲשֶׁר אָתָּה בְּגִדְתָּהּ בָּהּ וְהִיא חִבְרָתְךָ וְאִשְׁתְּךָ בְּרִיתְךָ (מלאכי ב יג-יד. גיטין שם ב; טור שם). ושנאוי הוא המשלח לפני המקום, שנאמר: כִּי שָׁנְאָ שְׁלַח (מלאכי שם טז. ר' יוחנן בגיטין שם), שאף על פי שלבית הלל אין כופים אותו שלא להוציא, מכל מקום שנאוי הוא (רש"י שם). ואפילו אם מצא בה דבר ערוה לא ימהר לגרשה עד שיעשה חקירה יפה ויתברר שאמת הדבר (חלקת מחוקק סי"ק ב). אבל בזיווג שני אם הוא שנא אותה ישלחנה, ומפרשים הכתוב: כִּי שָׁנְאָ שְׁלַח, אם שנאתה שלח (רב יהודה בגיטין שם; רמב"ם שם; טושי"ע שם).



כתבו הר"ן (שו"ת סי' יז) והאגודה (גיטין סי' קסה) והבית יוסף (קט"ו) והרמ"א (בשו"ע שם ג) שאין הדברים אמורים אלא במגרשה בעל כרחו, אבל במגרש מדעתה אין דנדוד עבירה בגרושין, אף באשתו הראשונה, ומכל מקום אין ראוי למהר לגרשה, אם היא אשתו הראשונה (חלקת מחוקק סי"ב; פרי חדש שם), אלא אם כן היא תובעת להתגרש (בית מאיר שם).

אשה רעה בדעותיה, או שאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה, שנאמר: **גֵרֶשׁ לְךָ וְיָצָא מִדֹּוֹן** (משלי כ"י. רמב"ם שם פ"י הכ"ב ע"פ יבמות סג ב וגיטין צ ב; שו"ע שם ד), ואפילו אם היא אשתו הראשונה (חלקת מחוקק סי"ק ד). רעה בדעותיה היינו שהיא בעלת מריבה, שמקלתו בזמן סעודה, או שמכוונת לצעררו ואינה אוכלת עמו (יבמות שם). וכתב הבי"ח בדעת הטור שבעלת מריבה לא ימהר לגרשה בזיווג ראשון.

**גרושין מחמת איסור.** כל אלה שנשואיהם בעבירה, כגון גרושה לכהן או ממזרת לישראל, כופים אותו להוציא (ברייתא ביבמות פה א ושמואל בכתובות עז א; רמב"ם אישות פכ"ד ה"ד; טושי"ע קנד כ), ואפילו אם העבירה מדרבנן, כגון חלוצה לכהן, כופים לגרש (משנה יבמות פד א וברייתא שם וכתובות שם; רמב"ם שם וטושי"ע שם).

וכן אשה שזינתה ברצון תחת בעלה, ובאו עדים והעידו על כך, כופים אותו להוציא (רמב"ם אישות פכ"ד ה"ח). וכן אשת כהן שנאנסה שהיא אסורה עליו, כופים אותו להוציא (רמב"ם שם הכ"ב). ויש מהראשונים שסוברים שאפילו אם זינתה תחת בעלה ברצון, אם אין הבעל רוצה לא יגרשה, אלא שלא תשמטנו (תוס' זבחים ב ד"ה סתם אשה; תשובת מהר"ם ב"ר ברוך בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתמ; רמ"א בשו"ע ק"ז א בשם יש אומרים), לפי שהיא מאוסה בעיניו, ואין חוששים שיבא עליה (שו"ת הרשב"א שם; רמ"א שם). וע"י פתחי תשובה שם בשם שו"ת הרדב"ז ובית מאיר שאין לסמוך על זה.

עוברת על דת משה ודת יהודית (ע"י גדריהן למעלה פרשת נשא), אף על פי שאין כופים אותו להוציא, מכל מקום מצוה עליו להוציאה (רא"ש ור"ן כתובות פ"ז בשם הראב"ד; טושי"ע קטו ד), והחלקת מחוקק (סי"ק יח) דייק מלשון הר"ן (שם) בשם הרשב"א שהדבר רשות, ואם רצה לקיים אותה אצלו מקיים.

נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, שחייב להוציאה משום בטול פריה ורביה, נחלקו אמוראים אם כופים אותו להוציא: רב יהודה אמר בשם שמואל שאין כופים, ורב תחליפא אמר בשם שמואל שכופים (כתובות עב א), ופסקו הרמב"ם (אישות פט"ו ה"ז) והטור והשולחן ערוך (קנד י) שכופים להוציא.

**גרושין מחמת תביעה.** יש שכופים את הבעל לגרש את אשתו, אף על פי שאין שם חיוב גרושין מחמת איסור, אלא מחמת תביעת האשה. ואלו שכופים להוציא: המוכה שחין, ובעל פוליוס (משנה כתובות עז א), יש מפרשים ריח הפה (תוספתא שם פ"ז וברייתא בגמ' שם ורב אסי שם בשם שמואל), ויש מפרשים ריח האף (רב יהודה אמר שמואל שם ורב אסי בשם ברייתא), והלכה כדברי שניהם (רי"ף ורא"ש שם; רמב"ם אישות פכ"ה ה"א; טושי"ע קנד א), והמקבץ צואת כלבים (רב יהודה שם בפירוש "מקמץ" במשנה; רמב"ם וטושי"ע שם) והמצרף נחושת והבורסי (משנה שם), והמעבד עורות (רמב"ם שם; טושי"ע שם), בין שהיו כך לפני שנישאו ובין שנהיו כך לאחר שנישאו (משנה שם).

האומר איני זן ואיני מפרנס, נחלקו אמוראים: רב אמר כופים אותו להוציא, ושמואל אמר עד שכופים אותו להוציא כופים אותו לזון (כתובות עז א). אף להלכה נחלקו ראשונים: הרי"ף (שם) והרמב"ם (שם פ"יב ה"ד) והשולחן ערוך (ע"ג וקנד ג), ועוד, פסקו שכופים לזון, והרמב"ן והר"ן (שם) בשם בעל הלכות גדולות והרא"ש (שם) והטור (שם) פסקו שכופים להוציא, לפי שהאשה בושה לבוא לבית דין כל פעם לתבוע מזונות ותמות ברעב (רא"ש שם).

עובר על דת, ואפילו מומר, כתבו ההגהות מיימוניות (סוף הלכות אישות בשם מורו) והרמ"א (בשו"ע קנד א) שאין כופים אותו להוציא, שהרי רשע לא מנו חכמים בין אלו שכופים להוציא, לפי שטוב לה לשבת עם בעל כזה מלשבת לבדה. והמרדכי (גיטין סי' תנ) והארחות חיים (ח"ב עמ' 156, הובאו בבית יוסף וברמ"א שם) סוברים שכופים מומר להוציא.

איש הרגיל להכות את אשתו ואינו שומע לדברי בית דין שהתרו בו תחילה, יש אומרים שכופים אותו להוציא (תשובת רבנו שמחה באור זרוע בבא קמא פ"ג סי' קסא; תשובות המיוחסות לרמב"ן סי' קב; רמ"א בדרכי משה שם בשם תשובת בנימין זאב סי' פח ובשו"ע שם ג), ויש סוברים שאין כופים להוציא בשביל זה (בית יוסף שם שאין לסמוך על רבנו שמחה ואור זרוע, וע"י דרכי משה שהשיב עליו).

אשה התובעת גט בטענה שאינה יכולה להיבנות ממנו, אין שומעים לה (טושי"ע שם ו ע"פ יבמות סה ב), לפי שאינה מצווה על פריה ורביה (רב נחמן ביבמות שם). אבל אם באה בטענה שהיא רוצה בן להישען עליו בעת זקנתה, כופים אותו להוציא (יבמות שם; רמב"ם אישות פט"ו ה"י; טושי"ע שם) אם שהתה עמו עשר שנים (רמב"ם וטושי"ע שם, וע"י מגיד משנה שם).

אשה האומרת מאוס עלי בעלי, לדעת הרמב"ם (אישות פ"י ה"ח) והתוספות (כתובות סג ב ד"ה אבל בשם יש מפרשים) והרא"ש (שם) בשם הרשב"ם כופים אותו לגרשה, שאינה כשבויה שתיבעל לשנוא לה, אבל אין הדברים אמורים אלא אם היא נותנת אמתלא לדבריה וטענה הנראית לחכמי המקום למה הוא מאוס עליה (תשב"ץ בחוט המשולש ח"ג סי' לה בשם הר"ר מאירי והגהות מיימוניות אישות שם בשם תוס'; מאירי שם), שמכירים בו שהוא ראוי להימאס, אבל אם טוענת כן מחמת עקשות וגאווה והסתלסלות יתר, אין שומעים לה (מאירי שם לדעת הרמב"ם). אבל רוב הראשונים סוברים שאין כופים אותו להוציא (תוס' שם בשם ר"י ור"ת ושכן כתב רבנו חננאל; ספר הישר לר"ת סי' כד; שו"ת מהר"ם ברי"ב דפוס פראג סי' תמב ותמג; רמב"ן כתובות שם; רא"ש שם בשם חכמי אשכנז וצרפת והסכים להם; טושי"ע עז ב, ועוד)<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> מתוך ע"י גרושין, כרך ו, פרקים טו, טז, יז

**הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"**

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים החדשים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פוסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.





עמק ברכה

בספר דברי הימים (ב, כ) מסופר שבני מואב ובני עמון ויושבי הר שעים באו להלחם כנגד ממלכת יהודה, וכאשר יהושפט מלך יהודה שמע זאת הוא קרא לבני ממלכתו לצום ולהתכנס בבית המקדש לתפילה. ומסופר שבמעמד הכינוס הזה קם יחזיאל בן זכריהו בן בננה בן יעזאל בן מתניה הלוי מן בני אסף וניבא להם שד' ילחם עבור בני ישראל כנגד הגויים שבאו עליהם. ולאחר שהם שמעו את נבואתו נאמר: "ויקד יהושפט אפים ארצה וכל יהודה וישבי ירושלים נפלו לפני ד' להשתחוות לה': ויקמו הלויים מן בני הקהתים ומן בני הקרחים להלל לד' אלהי ישראל בקול גדול למעלה:"

הכתוב מדגיש שיחזיאל היה לוי מיוחס מבני אסף, וכמו כן הוא מדגיש שהצבור הגדול השתחוה לה', אך מי שקמו אז להודות ולהלל היו לויים מיוחסים – מבני הקהתים ומבני הקרחים. נראה ששאר בני ממלכת יהודה חשו כאילו הם אנשים מסוג ב, הם נועדו להיות אלו שנלחמים אך הם אינם רשאים להודות ולהלל לד' בעצמם, ותפקיד זה שמור ללויים בלבד. ונראה שתחושה זו הובאה לידיעת המלך יהושפט, וכפי שיתבאר לקמן.

ההתייעצות עם העם

למחרת הכינוס הם יצאו למלחמה ומסופר (דברי הימים ב פרק כ, כ-כח):

"וישבימו בבקר ויצאו למדבר תקוע ובצאתם עמד יהושפט ויאמר שמעוני יהודה וישבי ירושלים האמינו בד' אלהיכם ותאמנו האמינו בנביאיו והצליחו: ויועץ אל העם ויעמד משוררים לד' ומהללים להדרת קדש בצאת לפני החלוץ ואמרים הודו לד' כי לעולם חסדו: ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ד' מארבים על בני עמון מואב והר שעים הבאים ליהודה וינגפו: ויעמדו בני עמון ומואב על ישבי הר שעים להחרים ולהשמיד וככלותם ביושבי שעים עזרו איש ברעהו למשחית: ויהודה בא על המצפה למדבר ויפנו אל ההמון והנם פגרים נפלים ארצה ואין פליטה: ויבא יהושפט ועמו לבז את שללם וימצאו בהם לרב ורכוש ופגרים וכלי חמדות וינצלו להם לאין משא ויהיו ימים שלושה בזים את השלל כי רב הוא: וביום הרביעי נקהלו לעמק ברכה כי שם ברכו את ד' על בן קראו את שם המקום ההוא עמק ברכה עד היום: וישבו כל איש יהודה וירושלים ויהושפט בראשם לשוב אל ירושלים בשמחה כי שמחם ד' מאויביהם: ויבאו ירושלים בנבלים ובכנרות ובחצצרות אל בית ה':

הכתוב מספר שיהושפט ראה צורך להתייעץ עם העם ולהתקרב אליו ("ויועץ אל העם"), ובעקבות ההתייעצות הוא העמיד משוררים לפני כוח החלוץ, ולא מפורט מי היו המשוררים. ומסתבר שמדובר בבני העם הפשוט שלא רצו להרגיש כמו אנשים מסוג ב' שאינם רשאים להודות ולהלל לד' בעצמם. ואמנם בבית המקדש בעת שאומרים שירה על הקרבנות נקבע בתורה שהלויים הם אלו שיאמרו את השירה<sup>1</sup>. אך לא היה הכרח למנוע משאר העם לשיר ולהודות בעצמם שלא בעת הקרבת הקרבנות. ולכן יהושפט בחר מתוכם אנשים שיהללו וישבחו את ה', בלא צורך שהלויים יעשו זאת עבורם.

כמו כן הפרשיה מדגישה שהתייחסו לגויים כמו ליפגרים, והיא מדגישה את המספרים 'שלוש' ו'ארבע', ומספרת שבמשך שלושה ימים הם בזזו את השלל, וביום הרביעי הם ברכו את ד' במקום שנקרא עמק ברכה. נראה שהפרשייה שולחת אותנו בכך לפרשיית המלחמה של אברהם אבינו ולפרשיית ברית בין הבתרים, וכדלקמן.

המלחמה וברית בין הבתרים

בספר בראשית (יד) מסופר שארבעה מלכים באו מרחוק וניצחו את חמשת המלכים שהיו באזור ים המלח ולקחו בשבי את לוט בן אחי אברהם. ואברהם ונעריו יצאו להילחם בהם וניצחו אותם. לאחר מכן מסופר שנערך כינוס ניצחון ב'עמק שנה' הוא עמק המלך" ומלכי צדק מלך שלם יצא לברך את אברהם. חז"ל מספרים (נדרים דף לב, ב) שמלכי צדק נכשל בלשונו והקדים לברך את אברהם לפני שברך את הקב"ה, ולכן הקב"ה החליט להוציא את הכהונה מאברהם ולא ממלכי צדק. ואכן מייד בסמוך מסופר על ברית בין הבתרים שבה הובטחה הארץ לאברהם. בברית זו נצטווה אברהם לקחת בהמות וצפורים, כאשר המספר שלוש מודגש מאוד ביחס לבהמות (בראשית טו, ט-יא):

"ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגו': ויקח לו את כל אלה ויבחר אתם בתנך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הצפור לא בחר: וירד העיט על הפגרים וישב אתם אברהם:

ולאחר הדגשת המספר שלוש מודגש המספר ארבע (בראשית טו, יג-טז):

"ויאמר לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום בשיבה טובה: ודור רביעי ישבו הנח..."

ליפגרים' לשלוש' וליארבע' שמוזכרים בברית בין הבתרים, ומוזכרים גם כאן במלחמת יהושפט, יש משמעות סמלית, וכדלקמן.

ה'פגרים'

במאמר הקודם "המנגנים של דוד" התבאר שביברית בין הבתרים' ראה אברהם צורך שבתוך העם שיצא ממנו יהיו שתי קבוצות בסיסיות, קבוצה שעוסקת בעיקר ברוחניות ומוגדרת באופן סמלי כ'ציפורים' ("תר וגו'"), וקבוצה שעוסקת בעיקר בגשמיות ומוגדרת כ'בהמות' (עגלה... ועז... ואיל...). והוא ראה במחזה כיצד בשלב הראשוני קבוצת ה'ציפורים' משפילה ותוקפת את קבוצת ה'בהמות' ומתייחסת אליהם כמו 'עיטי' היורד על 'פגרים'. אך אברהם לא רצה בכך אלא רצה שהם ינהגו כבוד זה בזה, ולכן הוא איחד בין ה'ציפורים' לבין ה'פגרים' ונשב בהם רוח של תחיה, שמשמעותה שכל קבוצה תכבד את בני הקבוצה השניה. והתבאר שמחמת הסיבה הזו דוד קבע שהמנגנים שמנגנים במקדש בעת שירת הלויים, יהיו שילוב של מנגנים מבני ישראל ('בהמות') ומנגנים מהלויים ('ציפורים'). שאמנם נקבע בתורה שהלויים הם אלו שיאמרו את השירה, אך לא נקבע שדווקא הלויים הם

שינגנו, ולכן דוד קבע שהמנגנים שבמקדש יהיו שלוב של ישראלים ושל לויים כדי שהכבוד ההדדי שינהגו המנגנים זה הזה יחדור לכל שכבות העם. וכך יתייחסו אלו לאלו בתור אנשים חיים ולא בתור 'פגרים'.

### המספרים 'שלוש' ו'ארבע'

המספרים שלוש וארבע מוזכרים באגדות חז"ל המתארות את הניסים שהתרחשו לאברהם אבינו במלחמה שהוא ניצח בה את המלכים. אגדה אחת מתארת: "פסיעותיו של אבינו אברהם היו שלש מילין" (בראשית רבה, מג). ואילו אגדה אחרת מתארת: "פסיעותיו של אברהם אבינו **ארבעה** מילין" (מדרש תנחומא, לך לך, יז). נראה שאי אפשר להבין את האגדות כפשוטן, אלא שהן חלוקות מה היה הצד המרכזי במעשי אברהם שבזכותו הוא ניצח. במאמר "[יהושע והכיבוש הרב-פעמי של חברון](#)" התבאר שהמספר 'שלוש' מתייחס לצד הגשמי של עם ישראל ולכן הוא קשור במחזה ליבהמות'. מאידך המספר 'ארבע' שמתייחס לדור שיבוא לארץ מסמל את הצד הרוחני שבעם ישראל. ואף כאן האגדה המתארת את פסיעותיו של אברהם כפסיעות של שלוש מילין סבורה שאברהם ניצח משום היותו איש חסד המעורה בעולם הגשמי, שאליו מתייחס המספר שלוש. והאגדה המתארת את פסיעותיו כפסיעות בנות ארבע מילין סבור שהנצחון הגיע לו משום היותו זקן ויושב בישיבה ומלמד תורה שאליו מתייחס המספר ארבע.

והתורה מרמזת לקיומם של שני צדדים אלו בעם ישראל כאשר היא מספרת (שמות יב, מ-מא):

**"וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְהָיָה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְהָיָה בְּעַצְם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ד' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:"**

בני ישראל היו במצרים כ-190 שנה, אך התורה מספרת שהם ישבו שם 430 שנה, למרות שנאמר לאברהם שהם יהיו בארץ שאינה שלהם 400 שנה. נראה כמתבקש שכוונת התורה היא סמלית, והיא מרמזת שבסופו של דבר בני ישראל שהם צבאות ד' זכו לשני הצדדים. גם לצד של הישלוש ('שלושים שנה'), והם קשורים לעולם הגשמי ועושים בו מעשי חסד. והם זכו גם לצד הרוחני הצד של היארבע ('ארבע מאות שנה') והם זוכים לשבח את ד' בניהם וללמוד תורה וללמדה.

### השירה של מלחמת יהושפט

כפי שנאמר לעיל, מסתבר שבני העם הפשוט הרגישו פגועים מכך שהם לא שרו והללו את ד' בעצמם ביום הכינוס במקדש. וכיוון שחשוב היה לשמור על האחדות לפני היציאה לקרב, יהושפט התייעץ עימם והסכים שהם יבחרו מתוכם אנשים שישירו ויהללו את ד' לפני המלחמה. ואז, כאשר כולם ראו שגם אלו שאינם מנושאי דגל התורה שרים בעצמם, ותפקיד השירה לדי' (שלא בשעת הקרבת הקרבנות) אינו מחוייב שיישאר רק בידי הלויים, הבינו כולם שבכל אחד מבני העם יש צד רוחני, והם אנשים חיים, ואינם 'פגרים'. גם חברי 'מחנה הלוייה' התייחסו אליהם כמו לאנשים חיים.

ואז כאשר כולם שמרו את יחס הבוז של 'פגרים' כלפי האויב שבא עליהם, התרחש הנס, והאויבים נלחמו זה בזה והרגו זה בזה. ולכן מודגש שם התיאור 'פגרים' ביחס לאויב. ביטוי זה שמוזכר לראשונה בברית בין הבתרים, אינו מצוי בתיאורי מלחמות אחרות, והוא מופיע כאן, כדי להסביר שמשום שכל בני ישראל התייחסו זה לזה בכבוד, והפנו את יחס הבוז של 'פגרים' כלפי האויב, לפיכך הגיע הנצחון.

### שלוש וארבע במלחמת יהושפט

לאחר מכן מסופר "וַיְהִי יָמִים שְׁלוֹשָׁה בְּזֵימָם אֶת הַשָּׁלָל", מספר זה שמסמל את הבהמות הגשמיות בברית בין הבתרים, מופיע גם כאן כמספר הקשור לחיבור לגשמיות באופן של לקיחת שלל. ולאחר מכן מסופר: "וּבַיּוֹם הַרְבֵּעִי נִקְהְלוּ לְעִמְקַ בְּרָכָה כִּי שָׁם בְּרָכּוּ אֶת ד' עַל כֵּן קָרָאוּ אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עִמְקַ בְּרָכָה". לא מסופר מי ברך את ה', משום שכולם ברכו שם את ה', ותפקיד השירה וההודאה לא היה שמור לחברי 'מחנה לוייה' בלבד, אלא כולם נטלו בו חלק.

לעומת המסופר בסיום מלחמת אברהם כנגד המלכים, שמלכי צדק יצא מן העיר ירושלים אל העמק שלידה כדי לברך את ד' ואת הלוחמים המנצחים, הרי שכאן הלוחמים המנצחים באו לעמק זה וברכו את ד' בעצמם. דבר זה מסמל שבכל אחד מבני העם שיצא מאברהם יש את הכוח לברך את ד' בעצמו בעמק, והוא אינו זקוק למישהו שיעשה זאת עבורו, ואפילו לא ללוויים. כמו כן מלכי צדק לא רצה שהלוחמים או נציגיהם יכנסו לירושלים, ואילו כאן מסופר בהמשך שהלוחמים באו בעצמם כשהם שרים בעצמם ונכנסו לירושלים ובאו למקדש:

**"וַיֵּשְׁבוּ כָּל אִישׁ יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וַיהוֹשֻׁפָט בְּרֵאשִׁית לְשׁוּב אֶל יְרוּשָׁלַם בְּשִׁמְחָה כִּי שָׁמְחָם ד' מֵאוֹיְבֵיהֶם: וַיָּבֵאוּ יְרוּשָׁלַם בְּנִבְלִים וּבְכַנְרֹת וּבְחֻצְצֹרוֹת אֶל בַּיִת ה'."**

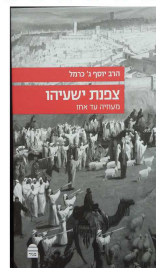
<sup>1</sup> "זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש שנאמר בעת ההיא הבדיל ד' את שבט הלוי... ויהיו מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום, שנאמר ושרת בשם ד' אלהיו ככל אחיו הלויים, אי זהו שירות שהוא בשם ד' הוי אומר זו שירה, ומתי אומר שירה על כל עולות הציבור... (רמב"ם הלכות כלי המקדש ג א-ב).

### לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

#### חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בבואו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה



# שׁוֹ"ת בְּמִרְאֵה הַבְּזֵק

(מתוך ח"ב)

France

צרפת

אייר תשנ"ב

## מכירת בית כנסת לצורך הפיכתו למרכז סוציאלי

### שאלה

עמותת מתפללים קנתה מבנה והפכה אותו לבית כנסת, אולם מספר המתפללים שבו הולך ומצטמצם ולעומת זאת החובות תופחים. ניסו למוכרו ליהודים ואין חפצים לקנותו. עמותה של גויים רוצה לקנותו ולייעדו למרכז סוציאלי. בעת רכישתו הותנה שאם המקום לא יצליח, יוכלו למוכרו לכל מטרה. האם אפשר למוכרו לעמותה של הגויים, וכיצד?

### תשובה

בנסיבות שתוארו בשאלה<sup>1</sup> - מותר למכור את בית הכנסת למטרת הפיכתו למרכז סוציאלי<sup>2</sup>, אף שהוא של גויים. וצריך להקפיד שהמכירה תיעשה על ידי "ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר"<sup>3,4</sup>.

<sup>1</sup> בדבר האיסור למכור בית כנסת של כרכים (שו"ע אורח חיים סי' קנ"ז) - ודאי שמועיל תנאי של בוני/קוני בית הכנסת שלא תחול עליו קדושה של כרכים המעכבת מכירה. אך במקום שבנו את בית הכנסת גם מסיוע כספים של אחרים (וכן הוא במקרה שלנו שהעיד השואל שבנה "משלו ומשל חבריו"), מוסמך הבונה להתנות רק אם טיב מעורבותם של האחרים מתאים לאחד מן האופנים הבאים:

א. חבריו רק הלוו לו את הכסף כתרומה באופן שתמי, למטרות חסד, ולא פרטו שהוא נועד לבניית בית כנסת.

ב. חבריו נתנו לו את הכסף כתרומה באופן שתמי, למטרות חסד, ולא פרטו שהוא נועד לבניית בית כנסת.

ג. אפילו פרטו שהוא לבניית בית כנסת אך תלו אותו בדעת היחיד שיקדישו כפי שירצה (בדומה למה שכתב בשו"ע בסעיף הנ"ל).

הערה: אם רכישת בית הכנסת נעשתה על ידי עמותה מצומצמת המתעתדת לשמור לעצמה את הזכויות על ההכנסות מבית הכנסת וכדו' (ונראה שבכך מדובר בנד"ד), אזי אף אם הרכישה נעשתה גם מכספי שאר אנשי העיר (בלבד, ולא: מחוצה לה), מכל מקום מותר למוכרו (ושלא כמו בית הכנסת של כרכים), ובתנאי שיימכר אף לדעתם, "שער הציון" על "משנה ברורה" (שו"ע אורח חיים סי' קנ"ג ס"ק כג).

ואולם בנסיבות השאלה שלהו אין צורך בכל האמור, ואף אם לא היה תנאי - יכולים למוכרו, לפי שמספר המתפללים שבמקום התדלדל והם אינם יכולים עוד לכלכל את ההוצאות השוטפות, ובלא סיוע מבחוץ בלאו הכי היה נסגר בית הכנסת. דן בזה בעל "אגרות משה" בכמה מקומות (אורח חיים ח"א סי' נ, שם ח"ג סי' כז) בדינו של המב"ט דביהכ"ס של כרכים - אם אינם מתפללים בו, יכולים למוכרו, דברי המב"ט הובאו ב"משנה ברורה" (סי' קנ"ג ס"ק לג).

ומאותו הטעם (שיש לדונו כבית כנסת שאין מתפללים בו) נראה שאין לחוש לאיסור למכור או לסתור בית כנסת טרם יבנו אחר במקומו. (שו"ע אורח חיים סי' רנב), שם איסור זה אינו אלא משום החשש, שמא יפשעו ויתעכבו בבניית בית הכנסת החדש, ובינתיים לא יהיה בית כנסת קבוע למתפללי בית הכנסת הישן להתפלל בו. כן הוא ביאור החשש, לכל הפחות לשיטת ה"ט"ז (ריש סי' קנב). וב"ביאור הלכה" (שם) הכריע שעיקר כמותו. לפי זה בנדון שלנו אפשר למכור תחילה את בית הכנסת הישן שאנו רואים בו בית כנסת שכבר אין מתפללים בו ורק אחרי זה לחפש מבנה או אתר לבית הכנסת החדש.

<sup>2</sup> אבל אסור למוכרו לאחד מדי דברים הבזויים: מרחץ, בורסקי (פירוש: מקום עיבוד עורות), בית טבילה ובית כסא (שו"ע אורח חיים סי' קע, ט). ואף כי השו"ע שם התיר זאת במכירת ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, נהגו להחמיר בזה, עיין ב"ביאור הלכה" (שם ד"ה ואם מכרוהו ז"ט"ה) ולשמש טקסים דתיים של גויים וכדו' הוא בכלל זה.

<sup>3</sup> כלומר: יהיו לכל הפחות שבעה אנשים שהם ועד הקהילה, והמכירה תיעשה בנוכחות ציבור המתפללים וזה נחשב למעמד אנשי העיר, "אגרות משה" (אורח חיים ג סי' כז) או לחילופין: בפרסום, דהיינו במכירה שבפרהסיא (רמ"א סי' קנ"ג, ז).

<sup>4</sup> מכיון שחלק ממעות המכר יופרשו להחזר חובות לבנקים וכיו"ב (ולא רק לרכישת בית הכנסת החילופי), יש לעשות המכירה באופן שהמעות יצאו לחולין, ולכך צריך שתהיה במעמד אנשי העיר (שו"ע שם).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל  
ראשי הכולל

גם אני מאשר:  
הרב שאול ישראל

#### מתפללים לרפואתם השלימה של:

אליעזר יוסף בן חנה ליבא יפה בת רחל יענטע נחמה צביה בת שושנה בריינא	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דְּבָרָה מאירה בת אסתר ליליאן בת פורטונה איילת חן בת שולמית בתוך שאר חולי עם ישראל	יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה רבקה רינה בת גרונה נתנה
--	--	--